PRZEGLĄD CERAMICZNY

WYCHODZI 10. i 25. KAŻDEGO MIESIĄCA.

Redaktor: Inżynier *Karol Rolle.*

PRZEDPŁATA ROCZNA: 10 kor., 5 rsr., 10 mk., 12 fr. Prenumeraty mniejszej jak roczna nie przyjmuje się. ZESZYT POJEDYNCZY 50 H.

ADRES ADMINISTRACYI I REDAKCYI: PODGÓRZE, św. FLORYANA 5.

CENA OGŁOSZEŃ WYNOSI: Za cm^2 6 hal. Cała strona 20 k., 1/2 str. 12 k., 1/4 str. 7 k., 1/8 str. 4 k., przy 6-krotnem powtórzeniu 10%, 12-krotn. 16%, 18-krotn. 20%, 24-krotnem 25% opustu.

Prenumeratę na Królestwo i Cesarstwo przyjmuje: E. Wende i Sp. Warszawa Krak. Przedm. 9, i Administracya Gazety handlowo-rzemieślniczej w Warszawie Aleja Szucha Nr. 19.

Krycie budynków dachówkami.

Cesarz sankcyonował uchwalone przez Sejm w r. 1905 nowele do ustaw krajowych, któremi zniesione zostały następujące ustawy budownicze:

1. Dla wsi i pomniejszych miast i miasteczek z dnia 13. października 1899 dz. u. kr. l. 133.

2. Dla 154 znaczniejszych miejscowości, podlegających ustawie z 4. kwietnia 1889 dz. u. kr. l. 31 w brzmieniu ustawy z 14. lipca 1898 dz. u. kr. l. 70, wreszcie

3. Dla 29 gmin podlegających ustawie z 28. kwietnia 1882 dz. u. kr. l. 77.

Najgłówniejszym celem zmiany ustawy z 13. października 1899 dz. u. kr. l. 133 jest wprowadzenie ogólnego obowiązku pokrywania ogniotrwałym materyałem wszystkich budowli nowych, stawianych przy wejściu w życie uchwalonej noweli.

Wyjątek pod tym względem dopuszcza nowela tylko dla budynków przeznaczonych wyłącznie na przechowanie zboża, siana itp. płodów rolniczych, jeżeli odległość tych budynków od zabudowanej części miejscowości wynosić będzie najmniej 200 m.

Wydziałowi powiatowemu przyznano jednak prawo uwolnienia od powyższego ogólnego obowiązku bądź to całej gminy, bądź tylko pewnej jej części, wszakże z tem ograniczeniem, że uwolnienie to nastąpi:

1. tylko w wypadkach uwzględnienia godnych, zatem wyjątkowych; 2. na przedstawienie zwierzchności gminnej (nie rady gminnej); 3. na pewien ściśle przez Wydział powiatowy oznaczyć się mający czas; i 4. tylko dla budowli z nieogniotrwałego materyału.

Ponieważ sprawa przyznania ulg powyższych powinna być w całym powiecie jak najrychlej uregulowaną dla zapobieżenia wydawania konsensów budowlanych niezgodnych z postanowieniami noweli, przeto Wydział krajowy polecił wszystkim wydziałom powiatowym, ażeby bezzwłocznie żądały od Zwierzchności gmin swego powiatu, podlegających ustawie budowniczej z 13. października 1898 dz. u. kr. l. 133, oraz od przełożeństwa obszarów dworskich, przedłożenia wniosków należycie umotywowanych, w tym kierunku, czy cała miejscowość lub jej część i która część oraz na jak długo miałaby przez Wydział powiatowy uwolnioną być od obowiązku krycia nowych nieogniotrwałych budynków, materyałem ogniotrwałym.

Przy powzięciu odnośnego postanowienia obowiązany będzie Wydział powiatowy rozważyć położenie i odległość budynków istniejących w danej miejscowości, warunki zaopatrzenia się ludności w ogniotrwały materyał do krycia dachów, oraz pomoc w kierunku ułatwienia ubogiej ludności wiejskiej i małomiejskiej nabycia tego ogniotrwałego materyału.

Zwierzchność gminy, względnie przełożeństwo obszaru dworskiego ma bezzwłocznie postanowienie to należycie ogłosić w gminie względnie na obszarze dworskim, o dniu i sposobie tego ogłoszenia zawiadomić Wydział powiatowy i pod osobistą odpowiedzialnością naczelnika gminy względnie przełożonego obszaru dworskiego ściśle przestrzegać tego postanowienia, czy to w wypadku ogólnego obowiązku krycia dachów ogniotrwałym materyałem, czy też w wypadku, kiedy obowiązek ten ograniczyłby Wydział powiatowy tylko do pewnej dokładnie oznaczonej części miejscowości.

Gdy zaś zarówno Wydział powiatowy jak i Wydział krajowy w myśl §§ 48 i 49 ustawy z 13 października 1899 dz. u. kr. l. 133 obowiązany jest czuwać nad wykonaniem ustawy, co możliwem jest tylko w wypadku należytej ewidencyi i kontroli czynności podległych organów, przeto Wydział krajowy wezwał zarazem Wydziały powiatowe, ażeby założyły szczegółową ewidencyę wydanych przez siebie do gmin i obszarów dworskich rozporządzeń, a zwłaszcza odnoszących się do kwestyi ogólnego obowiązku krycia dachów ogniotrwałym materyałem względnie uwolnienia od tego obowiązku, czasu, na jak długo to uwolnienie przyznane zostało, oraz do kwestyi pomocy w ułatwianiu ubogiej ludności nabywania ogniotrwałego materyału do krycia dachów.

Wykaz wszystkich miejscowości podlegających ustawie budowniczej z 13 października 1899 dz. u. kr. i. 133, w którym uwidocznić należy przy każdej miejscowości bądź ogólny obowiązek krycia dachów ogniotrwałym materyałem, bądź też przyznane przez Wydział powiatowy ulgi i czas, na które one przyznane zostały mają Wydziały powiatowe przedłożyć Wydziałowi krajowemu najpóźniej do trzech miesięcy.

Uchwalona przez Sejm nowela wprowadza także zaostrzone przepisy w uzdrowiskach i stacyach klimatycznych oraz upraszcza dotychczasowe przepisy o odległościach między obcymi budynkami.

Najgłówniejsze zmiany, które nowele wprowadzają do ustawy budowniczej z 4. kwietnia 1889 dz. u. kr. l. 31 w brzmieniu ustawy z 14 lipca 1898 dz. u. kr. l. 70, oraz do takiejże ustawy z 28 kwietnia 1882 dz. u. kr. l. 77, są następujące:

1. Zakaz pokrywania dachów słomą, trzciną lub szuwarem z wyjątkiem jedynie budynków przeznaczonych wyłącznie na przechowywanie zboża, siana itp. płodów rolniczych, jeżeli odległość tych budynków od zabudowanej części miejscowości wynosić będzie najmniej 200 metrów.

2. Nakaz krycia dachów ogniotrwałym materyałem.

Wyjątek od tego nakazu może nastąpić tylko za osobnem zezwoleniem Wydziału krajowego na wniosek Wydziału powiatowego przedstawiony, po zasięgnięciu opinii Rady gminnej względnie miejskiej, z tem wszakże ograniczeniem, że wyjątek ten przyznany będzie: a) tylko pewnej części gminy względnie obszaru dworskiego; b) tylko w tej części miejscowości, gdzie za zezwoleniem Wydziału krajowego budynki stawiać będzie można z nieogniotrwałego materyału; c) tylko dla nieogniotrwałych budynków, wreszcie d) tylko na pewien ściśle określony czas, nie dłuższy jednak jak lat dziesięć, licząc od wejścia w życie noweli do odnośnej ustawy.

3. Nakaz wymiany do lat 10 od wejścia w życie odnośnej noweli, dotychczasowych nieogniotrwałych dachów na dachy pokryte ogniotrwałym materyałem.

4. Obowiązek Wydziału powiatowego sporządzenia komisyonalnie na koszt gminy w ciągu dwóch lat od wejścia w życie odnośnej noweli planu regulacyjnego całej gminy z obszarem dworskim a zarazem oznaczenia również komisyonalnie tak zwanych rejonów budowlanych, to jest oznaczenia tych części miejscowości, gdzie budowle stawiane być mają tylko z ogniotrwałego materyału, ewentualnie zaś tych części, gdzie one stawiane być mogą z muru pruskiego a gdzie nawet z drzewa.

5. W razie zniszczenia gminy lub jej części przez pożar, obowiązany będzie Wydział powiatowy przystąpić do tych czynności już w ciągu dni ośmiu.

6. Jeżeli miejscowość odnośna ma już swój plan regulacyjny i oznaczone rejony budowlane, obowiązany jest Wydział powiatowy, również na koszt gminy w podanym wyżej dwuletnim terminie przeprowadzić rewizyę istniejącego planu i istniejących rejonów, celem należytego ich sprostowania lub uzupełnienia.

Wnioski swoje odnoszące się do ustalenia planu regulacyjnego i rejonów budowlanych, po zażądaniu opinii Rady gminnej względnie miejskiej, którą to opinię Rada udzielić ma do dni 30, przedłożyć mają Wydziały powiatowe Wydziałowi krajowemu do ostatecznego postanowienia.

7. W czasie przejściowym, t. j. od wejścia w życie noweli aż do powzięcia ostatecznej decyzyi ze strony Wydziału krajowego i jeżeli Rada gminna, względnie miejska inaczej już nie postanowiła lub nie postanowi, dopuszcza nowela zezwolenia na budowę z nieogniotrwałego materyału tylko budynków parterowych i tylko na odleglejszych ulicach i przedmieściach, gdzie zabudowania nie łączą się bezpośrednio, lecz są oddzielone od siebie dziedzińcami, ogrodami lub wolnymi placami.

Ponieważ i tu sprawa uwolnienia pojedynczej części gminy od obowiązku krycia dachów ogniotrwałym materyałem — z wyłączeniem słomy, trzciny lub szuwaru — załatwioną być powinna jak najrychlej, przeto polecił Wydział krajowy, aby Wydziały powiatowe bezzwłocznie żądały od Rad gminnych przedłożenia opinii, które części gminy, szczegółowo opisać się mające, miałyby być od powyższego obowiązku uwolnione. To ewentualne uwolnienie nie może jednakowoż przesądzać w późniejszem ustanowieniu przez Wydział krajowy przyszłego rejonu budowlanego. Przy wnioskach swych mają Wydziały powiatowe również wziąć pod rozwagę położenia i odległości budynków istniejących w odnośnej części gminy i warunki zaopatrzenia się ludności w ogniotrwały materyał do krycia dachów, nadto zaś przy gminach małomiejskich pomoc w kierunku ułatwienia ubogiej ludności nabycia tego ogniotrwałego materyału.

Czas bieżący przynosi nam z kół interesowanych czem raz częściej pytanie o wstępnych krokach prowadzących do założenia danej fabryki. Ogólne zasady obowiązujące w przemyśle keramicznym są identyczne, dla

tego oddajemy do użytku interesowanych poniższe uwagi jako sumaryczną odpowiedź na przeszłe i przyszłe pytania tej treści.

Redakcya.

Inż. Roman Ciesielski.

Wskazówki zakładającym fabryki *).

Pierwszy krok sprawia zwyczajnie największą trudność, a gdy chodzi o rzecz tak ważną jak założenie fabryki, wstrzemięźliwość ta jest nadzwyczaj chwalebną, bo zrobić krok zły to nie sztuka, ale z tej drogi wrócić w każdym razie rzecz kosztowna. Przed okiem ludzi nie fachowych kryje się zwyczajnie cała masa drobnych napozór faktów, w stosunkach przemysłowych mających jednak wagę pierwszorzędnych czynników. Nierozpatrzenie ich wszechstronne pociąga za sobą skutki dotkliwe, straty, ruinę nawet. Nasz przemysł galicyjski w pierwszem swem stadyum jest tego wymownym przykładem, strzedz się dalszych błędów jest naszym obowiązkiem.

Spytajmy co za zadanie ma przedewszystkiem każda fabryka spełnić? Odpowiedź łatwa zarobić! Po to ażeby tracić nikt dziś pieniędzy na założenie fabryki nie zaryzykuje, a zarobić nie zawsze, nie wszędzie można. Tu pierwszorzędną rolę odgrywa t. zw. rynek zbytu i konjunktury handlowe, a obok tego warunki fabrykacyi. Ażeby rzecz tą tłumaczyć na przykładzie przyjmuję, że ktoś zamierza wybudować fabrykę dachówek i cegieł na razie przypuśćmy w mieście powiatowem na prowincyi. W mieście samem ruch budowlany jest słaby, jako materyał znajduje się w użyciu przedewszstkiem drzewo, cegła tylko ubocznie, a na pokrycie wystarczają gonty, wyjątkowo blacha. Projektujący fabrykę musi teraz dobrze rozważyć czy produkt jego znajdzie zbyt w takiej ilości, by mu zapewnić choćby minimalny dochód, a jeżeli nie to czy z pomocą nie przyjdzie mu okolica, czy włościanin nauczył się już cenić materyał ogniotrwały? Może wkrótce rozpoczną się większe roboty budowlane, koszary, szkoły, urzędy, kolej; a może fabryka swym produktem zdoła wytworzyć konkurencyę dotychczasowym materyałom? — Ostatecznie doszło się do rezultatu, „że jakoś by to było“, wówczas nie należy pominąć pytania jak długo tak będzie. Miasta i miasteczka nasze szczególnie na dalekiej prowincyi zabudowują się bardzo pomału i bardzo — konserwatywnie. Tylko wyjątkowe wypadki podsycają ten ruch szczególnie budowa kolei lub wielki pożar, ale wówczas da się prawie każdy tysiąc cegły lub dachówki do zbycia przewidzieć. Inaczej kształtują się stosunki w miastach, których rozwój jest normalny. Tu można sobie zgóry zakreślić produkcyę na długi szereg lat, tylko tu występuje zawsze nowy niezwykle ważny czynnik k o n k u r e n c y a. Wraz z nią ukazuje się cały szereg nowych momentów, które określę wspólnem mianem w a r u n k i f a b r y k a c y i.

Współzawodnicy walczą ze sobą podwójną bronią, ceną i dobrocią towaru. Kto żąda najmniej za najlepszy stosunkowo produkt liczyć może na najlepszy zbyt. Cena i dobroć zależą w pierwszym rzędzie od surowca, w tym razie gliny, a w przemyśle ceramicznym da się zaobserwować to nie częste zjawisko, że im glina lepsza tem produkt z niej tańszy i na odwrót. Jeżeli więc dotychczasowe fabryki przerabiają materyał stosunkowo gorszy aniżeli ten którym rozporządza nowy zakład to już ma tenże za sobą ważny czynnik. Glina może być w swym składzie rozmaitą chuda, tłusta, zanieczyszczona wapnem, gipsem, marglista, plastyczna, lub nie; by umożliwić jej użycie musi się ją sztucznie doprowadzić do pożądanego stanu. Im więcej podobnych zabiegów glina wymaga, tem więcej kosztuje jej przeróbka, tem będzie droższy wyrób. — Poznanie natury gliny jest więc niezmiernie ważne i dla tego przedewszystkiem należy surowiec oddać do a n a l i t y c z n e g o z b a d a n i a w specyalnem laboratoryum. Na podstawie analizy można dopiero bardziej ściśle zakreślić sposób przeróbki, potrzebne maszyny i t. d.

Do badania w laboratoryum dobrze jest mieć już rezultat b a d a n i a l o k a l n e g o. Ma ono zbadać miejscowe warunki techniczne, a więc teren i jego konfiguracyę, pokład gliny, jego głębokość i zajętą przestrzeń, dowóz, stan dróg, nawodnienie, słowem zapoznać się z tymi zewnętrznymi warunkami, które z konieczności wpływają na tok fabrykacyi.

Pomyślny wynik powyższych czynności wstępnych, (zabierających około 6 tygodni) upoważnia do podjęcia kroków dalszych t. z. technicznego wykonania projektu fabryki. Pokłady glin tej samej jakości spotykają się ogromnie rzadko, każdorazowa więc fabrykacya dostosowaną być musi do materyału surowego, innaczej w ciągu roboty powstawać będą nieobliczalne trudności. Stąd plany za-

---

*) Zob. rocz. V. zesz. 18. „Przeglądu“.

kładów muszą uwzględnić własności gliny i podawać rozkład pracy taki, by wszystko wykonać można w sposób najłatwiejszy na najkrótszej drodze.

Ogólnie fabryka cegieł lub dachówek dzieli się na piec i budynki maszynowe (względnie plac strycharski) i kopalnię.

Piec, w fabrykacyi na większą skalę tylko kręgowy, powinien odpowiadać swemu celowi, wypalać dobrze a tanio. System jego zależy od natury gliny i innych względów, a wybór konstrukcyi należy pozostawić wiedzy i doświadczeniu inżyniera - specyalisty. Zabudowania maszynowe — o ile są — określone są już maszynami, jakich używać się będzie. Gliny gorsze wymagają wyjątkowych urządzeń, niekiedy bardzo kosztownych, np. do szlamowania, zatapiania i t. p. przy glinach małoplastycznych użyć się musi ugniataczy, przy zanieczyszczonych kamieniami łamaczy, a każde takie nienormalne urządzenie pochłania znaczny wydatek. Glinę dobywać można sposobem górniczym, dobrym tylko dla wyjątkowych gatunków, są w użyciu również bagry rzeczne dla wydobywania szlamu odpowiedniego na materyał, lub bagry suche, ale najczęstszym sposobem i najtańszym jest kopanie. Trudność sprawia gromadzenie się znacznych ilości wody w dołach, którą się usuwa przez odprowadzenie, wyczerpanie lub wypompowanie. Zresztą są to już szczegóły, które każdorazowo stosownie do wypadku uregulować można.

Plany wykonane przez autoryzowanego inżyniera wnosi się wraz z odpowiednią prośbą do starostwa, a narazie przygotowuje materyał budowlany, t. j. cegłę i drzewo. Niekiedy, ze względu na taniość, wykonuje się cegłę potrzebną zarówno zwykłą jak i sklepieniówkę lub kominówkę na miejscu i wypala w piecu polowym. Jest to także i z tej strony dobre, że piec ten dostarczy zarazem znacznej ilości gruzu w budowie zużywanego. W okresie wstępnym dobrze jest zachować w tajemnicy zamierzoną budowę, bo inaczej, o ileby chodziło o dokupienie sąsiednich gruntów często narazić się można na podniesienie ceny.

Kronika.

Wystawy. W roku bieżącym oprócz odbywającej się wystawy przyrodniczo lekarskiej we Lwowie, będzie wystawa w Jaworowie rolniczo przemysłowa i przemysłowa w Wadowicach. Ta ostatnia budzi znaczne zainteresowanie ze względu na rozwijający się przemysł lokalny.

W wystawie lwowskiej udział wzięły następujące firmy z zakresu ceramiki:

1.) huta szkła w Żółkwi, szkło apteczne (huta założna 1890, zatrudnia około 120 robotników;

Hildebrandt K. G. w Krakowie, fabryka instrumentów szklanych i szkła dętego (zatrudnia 6 robotników):

3.) gmina Żywca między innymi urządzeniami plan parowej fabryki cegieł i dachówek;

Stanisław Horoszkiewicz, Stanisławów ul. Sapieżyńska: piec kaflowy gładki hygieniczny szczególnie nadający się do szpitali, domów zdrowia i t. p.

Kłobukowski dr. N. W. w Warszawie, ekonomizer opałowy (wzmagacz ciepła) (zapewne Gazeldera i Niemeczka? Red.)

6) Arnold Werner we Lwowie, piec i kominek kaflowy

7.) „Asbestite Kereselich“ we Wiedniu ułożyła w trzech ubikacyach wystawowych podłogi asbestowe;

8.) fabryka wapna, cegieł i kamieniołom w Rogoźniku p. Nowy Targ: wapno skaliste, kamień wapienny surowy. *R.*

Oddanie dostawy. We Lwowie w d. 28 czerwoddano dostawę płyt szamotowych dla nowej elektrowni Ludwikowi Kandenowi za 75 000 kor a rur betonowych wraz z ułożeniem za 16 000 kor. Poseltowi. Na budowę szkoły ludowej jednoklasowej w Jurczycach, kosztem 10.000 kor. rozpisano konkurs z terminem do 14 czerwca 1907.

Nowe fabryki. W Puczniowie w Gubernii Kaliskiej założył p. Werner fabrykę dren, cegieł i dachówek z piasku i cementu.

Pod Stanisławowem w Oleszowie powstała fabryka wapna.

Licytacya fabryki. Sąd powiatowy w Żółkwi ogłasza licytacyę fabryki cegieł i dachówek w Glińsku, która się odbędzie na rzecz funduszu przemysłowego w d. 8 sierpnia 1907 o godz. 3 po południu w tymże sądzie. Przemiotem licytacyi będą budynki, piece 18-to konna maszyna parowa, kocioł, i całe urządzenie fabryki, to wszystko ocenione w sumie na 63.406 k. nieruchomości a 12.594 k. przynależności. Niżej 38.000 kor. fabryka sprzedaną nie będzie.

PORADNIK.

Dział ten zostaje pod wyłącznym kierunkiem współpracownika Redakcyi *p. inż. Romana Ciesielskiego.*

(Odpowiedzi z kół czytelników **bardzo** pożądane.)

Pytanie 1. W piecu kręgowym, zbudowanym przed rokiem ogień nie chce w dół schodzić, coteż mimo bardzo licznych prób doprowadzić się do skutku nie dało. Komora ma wymiary: 5, dług., 2,60 szer. i 3,55 wysokości. Przewody dymowe puszczone są dołem; co jest powodem powyższego błędu i jak należy mu zapobiedz?

Odpowiedź: Wysokość komory wynosząca 3,55 m jest zasadniczym błędem, którego skutki okazują się w niedopaleniu warstw dolnych; najwyższa wysokość komór powinna wynosić: 2,50 m. Wobec tak wielkiego błędu trudno dać radę inną, jak szybkie i radykalne poprawienie konstrukcyi, bo jakkolwiek dałoby się może siłą ściągnąć ogień w dół to swobodnie krążyć tam nie będzie. *C.*

Pytanie 2. W mojej cegielni parowej wskutek trudnych warunków zbytu odbywa się ruch tylko letni; w pozostałym czasie wykorzystałbym chętnie siłę maszyny do innego celu przemysłowego, ale bez zbyt wielkich wkładów. Okolica jest lesistą i w sąsiedztwie znajdują się tartaki. Proszę o łaskawe wskazówki.

Odpowiedź: Wykorzystanie maszyny w okolicy lesistej nie nastręcza zbyt wielu trudności. Znam fabrykę która przez zimę robi skrzynki drewniane, inna w podobnych warunkach produkuje wełnę drzewną, wreszcie o ileby warunki lokalne na to zezwalały, można wytwarzać światło elektryczne. Sposobów wykorzystania więc nie brak chodzi tylko o wybór najodpowiedniejszego, do tego trzeba mieć jednak więcej danych niż lakoniczne pytanie podaje. *C.*

Pytanie 3. Jaki wapień jest najodpowiedniejszy do wypalania wapna murarskiego i jak najtaniej można urządzić fabrykacyę?

Pytanie 4. Od dłuższego czasu noszę się z myślą założenia cegielni a nie mogę sobie przedstawić tej sprawy tak jasno ażebym mógł stanowczo zdecydować się na to. Proszę więc o radę w tej sprawie.

Pytanie 5. Czy Galicya posiada i jakie warunki dla fabrykacyi płyt posadzkowych, t. zw. sztajngutowych i rur kamionkowych? W jakiej okolicy taką fabrykę należałoby założyć? Jakim funduszem dałoby się to uskutecznić?